

**ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ****PECULIARITIES OF THE CONSTRUCTION AND FUNCTIONING
OF THE TAX SYSTEM OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES**

Хачатурян В.Х., аспірант

Київський міжнародний університет

В статті в результаті узагальнення зарубіжного досвіду функціонування податкової системи країн ЄС, виокремлено окремі напрямки впровадження його в процесі модернізації податкової системи України.

В результаті дослідження визначено, що переваги системи оподаткування, яка існує в країнах Європейського Союзу з вітчизняною системою оподаткування, то в цілому їх перелік може бути зведений до наступного: 1) менша кількість податків, що дає змогу ефективного їх адміністрування, сприяє прозорості та відкритості податкової системи; 2) наявність реально діючої системи оподаткування розкоші, яка, окрім того, що сприяє наповненню бюджету, є гарантією соціальної справедливості, громадської злагоди у суспільстві; 3) підвищений рівень оподаткування суб'єктів господарювання, що дає можливість державі повною мірою реалізувати свої функції: соціальну, функцію охорони правопорядку, військового захисту тощо.

Зроблено висновок, що в цілому податкова система ЄС немає суттєвих переваг над українською системою оподаткування, яка є досить динамічна і орієнтується на зміну стану економіки країни та необхідності винайдення балансу між рівнем добробуту громадян та рівнем забезпеченням економічної стабільності держави та функціональності механізму її державного управління (адміністрування). Доречним є використання окремих передових технологій та методологій формування податкової системи закордонних країн стабільності розвитку.

Ключові слова: податкова система, система оподаткування, принципи оподаткування, податкові відносини, податкові органи, досвід побудови та функціонування податкової системи країн ЄС, напрямки оптимізації податкової системи України.

The article, as a result of generalizing the foreign experience of the functioning of the tax system of the EU countries, singled out certain areas of its implementation in the process of modernization of the tax system of Ukraine.

As a result of the study, it was determined that the advantages of the taxation system that exists in the European Union countries with the domestic taxation system, in general, their list can be reduced to the following: 1) a smaller number of taxes, which allows for their effective administration, contributes to the transparency and openness of the tax system; 2) the presence of a really operating luxury taxation system, which, in addition to contributing to the filling of the budget, is a guarantee of social justice, public harmony in society; 3) an increased level of taxation of business entities, which allows the state to fully implement its functions: social, law enforcement, military defense, etc.

It is concluded that in general the EU tax system has no significant advantages over the Ukrainian tax system, which is quite dynamic and is oriented towards changing the state of the country's economy and the need to find a balance between the level of welfare of citizens and the level of ensuring the economic stability of the state and the functionality of its public governance (administration) mechanism. It is appropriate to use certain advanced technologies and methodologies for forming the tax system of foreign countries of stable development.

Key words: tax system, taxation system, principles of taxation, tax relations, tax authorities, experience in building and functioning of the tax system of EU countries, directions for optimizing the tax system of Ukraine.

Актуальність тематики статті. Слід зазначити, що податкова реформа в Україні відбувається під впливом міжнародної податкової конкуренції, необхідності європейської податкової гармонізації та координації національної податкової політики в напрямі досягнення стратегічної мети, що полягає в інтеграції країни до ЄС. Тому реформування податкової системи України здійснюється з урахуванням сучасних тенденцій розвитку систем оподаткування зарубіжних країн, зокрема країн-членів ЄС.

Дані фактори зумовлюють необхідність здійснення поглибленого наукового аналізу побудови та функціонування податкової системи провідних країн ЄС, виокремлення найкращих практик та визначення перспектив їх впровадження в Україні, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Таким чином основним завданням дослідження в межах даної статті є узагальнення досвіду функціонування податкової системи окремих країн ЄС, виокремлення напрямків впровадження його в процесі модернізації податкової системи України в сучасних умовах.

Стан дослідження тематики статті. Розроблення та вдосконалення сфери законодавчого регулювання оподаткування та реалізації державної податкової політики України з урахуванням вивчення зарубіжного досвіду було об'єктом та предметом дослідження у працях таких учених, як В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак, М. Г. Волощук, О. О. Петріченко, О. В. Білаш, Т. О. Карабін, М. В. Менджул, Павленко В. В., Павленко В. Л., В. Г. Баранова, О. Ю. Дубовик, В. П. Хомутенко та інших [1–5]. Вони і стали основною дослідницької бази даної наукової статті.

Виклад основного матеріалу статті. Нижче доцільно навести поглиблений аналіз особливостей побудови та функціонування податкової системи країн ЄС сталої демократії, які мають схожі з Україною території, культуру та історичну спорідненість, та які здійснюють допомогу у протистоянні військовій агресії росії на територію України, що і зумовлює новизну такого дослідження.

Податкова система Німеччини. Німеччина (далі – ФРН) серед федеративних держав Європи і світу на сьогодні є політичним та економічним лідером. Система управління а відповідно і податкова система має трирівневий ступінь поділу на: федеральний, земельний та общинний (муніципальні утворення).

Як вірно стверджують дослідники фінансової системи ФРН «податкова система Німеччини є однією із найскладніших у світі і налічує близько 45 різноманітних податків і зборів, на відміну України, законодавство якої передбачає водночас в Україні ПДВ України визначено лише 11 видів, з яких 7 загальнодержавних та 4 місцевих [6].

Податкове законодавство Німеччини є одним із найбільш систематизованих і суворих у світі, після чого Німеччина є федеративною республікою, і її податкова система передбачає значний ступінь децентралізації. Воно регулює податки на рівні федерального, земельного та місцевого, що забезпечує фінансову стабільність країни. Ось основні аспекти податкового законодавства Німеччини. Основними видами податків є: 1) прями податки, до яких віднесено: – податок на доходи фізичних осіб (Einkommensteuer), стягується з доходів громадян і резидентів Німеччини, шкала прогресивна – ставки

варіюються від 14% до 45% залежно від суми доходу, а особи з низьким доходом мають певні податкові пільги; корпоративний податок (Körperschaftsteuer): ставка податку для компаній – 15%, до якого додається муніципальний податок, який залежить від місця реєстрації компанії (зазвичай 14–17%); – податок на прибуток підприємств (Gewerbesteuer): стягується місцевою владою (містами й громадами), ставка залежить від муніципалітету; 2) непрямі податки: – податок на додану вартість (Mehrwertsteuer, MwSt), стандартна ставка – 19%, знижена – 7% (застосовується до харчових продуктів, книг, медикаментів тощо). Загальні основи оподаткування у Федеративній Республіці Німеччина регулюються Законом про порядок стягування податків в якому визначено, що податками є податок на майно та податок із торгівлі. [7; 8].

Спур М. В. та Самойловська В. П. здійснивши аналіз податкового законодавства ФРН приходять до висновку, що «податки ФРН можна класифікувати за адміністративно-територіальним поділом держави та бюджетного надходження й використання за чотирима видами: 1) федеральні податки, що надходять до федерального бюджету: податок на тютюнові вироби, податок на спирто-горілочні вироби, податок на енергоносії; оподаткування закордонного прибутку; 2) земельні податки, що надходять до бюджетів федеральних земель: податок на власність, податок на автотранспорт, податок на пивний солод, податок за придбання землі, податок на спадкування; 3) місцеві податки; 4) общинні, муніципальні податки, що надходять до бюджетів місцевих органів влади: промисловий податок, земельний податок, податок на собак, податок із розважальних закладів, податок на полювання та рибальство, податок на друге місце проживання, податок на реєстрацію питного закладу, податок із дозволеної торгівлі спиртними напоями; 5) спільні податки, податкові надходження від яких розподіляються між бюджетами різних рівнів: прибутковий податок, корпоративний податок, податок з обігу; 6) церковні податки, які збираються церквами з віруючих відповідної конфесії [9, с. 100]. Цікавими та такими, що відсутні в оподаткуванні України на відміну від Німеччини є такі податки: податок на утримання церковних закладів, оподаткування закордонного прибутку, податку на друге місце проживання, податку на розкіш, тощо.

Складність податкового законодавства Німеччини має наслідки великої кількості спорів між платниками податків і податковими, які в судовому порядку розглядаються спеціалізованими судами – податковими судами ФРН, які розглядають дані справи в спрощеному провадженні, в Україні така судова інстанція не відокремлена, тому податкові справи розглядають адміністративні суди в спрощеному провадженні, а статистичний аналіз діяльності адміністративних судів показує що податкові справи є найбільшою категорією адміністративних справ, які розглядаються в національній системі судочинства і складають майже 60% всіх адміністративних справ.

Податкова система Італії та Латвії.

Податкова система Італії досить складна і має багато рівнів, ніж Італія, як і Німеччина, є децентралізованою країною. Податки регулюються на національному, регіональному та місцевому рівнях, головна особливість – велика кількість податків та жорсткий контроль податкової адміністрації (Agenzia delle Entrate). Ось основні аспекти податкової системи Італії. Основні види податків: 1) прямі податки – податок на доходи фізичних осіб (Imposta sul Reddito delle Persone Fisiche, IRPEF), прогресивна шкала податку з фізичних осіб: з прибутком до 15 000 євро – 23%, від 15 001 до 28 000 євро – 25%, від 28 001 до 50 000 євро – 35%, понад 50 000 євро – 43%, податок стягується з усіх доходів, включаючи зарплату, бізнес-доходи, інвестиції та інше; 2) найбільш прибутковими щодо наповнення бюджету в Італії вважаються податок на додану вартість

(ПДВ) і податок на прибуток, адже в сумі ці два податки забезпечують найбільшу частку податкових надходжень до бюджету. Також особливістю податкової системи Італії, якої немає у жодній країні, є наявність податку на телебачення, зокрема володіння обладнанням, яке дає змогу прослуховувати радіо й телепередачі, незалежно від фактичного використання або наміру використовувати цю послугу, податок надходить до бюджету державної теледіяльності RAI.

В Італії всі доходи залежно від джерел поділяються на 5 основних категорій: доходи за підприємництво; доходи за роботу по найму, фріланс; доходи за нерухомість і земельну власність; доходи на капітал; інші джерела доходів. Також існує поняття податкових збитків: збитки, пов'язані з діяльністю, що обкладається ПДВ (IVA, Imposta sul Valore Aggiunto), не враховуються для зменшення зобов'язань із цього податку. Проте надмірно сплачені суми можна використати для компенсації податкових платежів у майбутніх періодах [10].

Податкова система Латвії є відносно простою та ефективною, оскільки країна прагне створити сприятливе середовище для бізнесу й залучення інвестицій. Вона поєднує прямі та непрямі податки, із запровадженням прогресивних ставок оподаткування для фізичних осіб та конкурентоспроможних умов для компаній. Існують такі види податків:

1. Прямі податки:

– податок на доходи фізичних осіб (Iedzīvotāju ienākuma nodoklis, IN), прогресивна шкала ставок складає доходи до 20 004 євро на рік – 20%, від 20 004 до 78 100 євро на рік – 23%, понад 78 100 євро – 31%, додаткові доходи (наприклад, від капіталу) оподатковуються за ставкою 10%–20%, залежно від джерела;

– корпоративний податок (Uzņēmumu ienākuma nodoklis, UIN), стандартна ставка – 20%, але лише на розподілений прибуток (дивіденди), нерозподілений прибуток (реінвестований у бізнес) податком не обкладається;

– соціальні внески (Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, VSAOI), роботодавці та працівники спільно сплачують 34.09% від заробітної плати 23.59% сплачує роботодавець та 10.50% сплачує працівник.

2. Непрямі податки:

– податок на додану вартість (Pievienotās vērtības nodoklis, PVN), стандартна ставка – 21%, знижені ставки – 12% на медикаменти, книги, громадський транспорт, 5% на деякі основні продукти харчування;

– акцизи (Akcīzes nodoklis), стягуються з пального, алкоголю, тютюну та енергоресурсів;

– податок на нерухомість (Nekustamā īpašuma nodoklis, NĪN), ставка залежить від вартості нерухомості – 0.2%–3% на житлові приміщення, 1.5% – на комерційні приміщення.

Латвійська податкова система передбачає ряд податкових пільг: податкові відрахування для фізичних осіб, тобто витрати на освіту, медичні послуги, благодійність; податкові знижки для утриманців (дітей, пенсіонерів); податкові пільги для бізнесу – нерозподілений прибуток компанії звільняється від оподаткування, що сприяє розвитку бізнесу, знижки на інвестиції в інновації чи інфраструктуру.

Фізичні особи повинні подавати декларацію про доходи, якщо отримували доходи з декількох джерел, інвестиції чи доходи від капіталу; компанії зобов'язані подавати щомісячну декларацію про податок на прибуток, а також декларацію про соціальні внески. Нерезиденти оподатковуються лише на доходи, отримані на території Латвії: заробітна плата – 20%; дивіденди – 0%–20% (залежно від умов договорів про уникнення подвійного оподаткування). Латвія має обов'язкові соціальні внески, які покривають пенсії, медичне страхування та допомогу по безробіттю, існує можливість добровільно робити

додаткові внески в приватні пенсійні фонди. Латвія підписала численні договори про уникнення подвійного оподаткування, зокрема з Україною, що дозволяє зменшити податковий тягар для іноземців. Податкову систему контролює Державна служба доходів Латвії (Valsts ierņēmumu dienests, VID). Несвоєчасна сплата податків може призвести до штрафів чи судового переслідування.

Латвійська податкова система відзначається прозорістю та спрямованістю на розвиток бізнесу. Якщо вас цікавлять конкретні деталі, наприклад, ставки чи пільги для окремих секторів економіки [11].

Таким чином, аналіз податкових систем Італії та Литви свідчить про те, що у них сформована більш широка база оподаткування, ніж в Україні. В Україні загалом необхідно застосовувати системний підхід до податкової реформи.

Податкова система Естонії. Податкова система цієї молодшої країни ЄС швидко розвивається швидкими темпами і є однією з прогресивніших в Європі, оскільки проти те, що базується на демократичних принципах сталого розвитку є досить мобільною та підлаштовується під реальність економіки країни а також ґрунтується на використанні спрощеної системи оподаткування з використанням сучасних інформаційних технологій.

Податкова система Естонії відома своєю простотою, прозорістю та інноваційністю. Вона побудована таким чином, щоб стимулювати економічну активність, залучення інвестицій і розвиток підприємництва. Естонія – одна з перших країн, яка впровадила цифрову податкову систему, що значно полегшує звітність і адміністрування.

Основні особливості податкової системи. Проста структура: невелика кількість податків і єдина ставка для багатьох видів доходів. Цифровізація: Майже всі податкові декларації подаються онлайн через платформу e-Tax, яка є частиною електронного уряду. Реінвестований прибуток не оподатковується: Компанії сплачують податок на прибуток лише при його розподілі у вигляді дивідендів [12].

Основні види податків:

1. Прямі податки: податок на доходи фізичних осіб (Tulumaks), фіксована ставка – 20%, податок застосовується до всіх видів доходів: заробітна плата, підприємницький дохід, оренда, капітал тощо, нерезиденти оподатковуються лише на доходи, отримані в Естонії; 2) корпоративний податок (Tulumaks ettevõtetele), 0% на нерозподілений прибуток, це означає, що компанії можуть реінвестувати весь свій дохід без податкового навантаження, 20% на розподілений прибуток (дивіденди), який сплачується у момент виплати; 3) податок на соціальне страхування (Sotsiaalmaks), сплачується роботодавцем 33% від зарплати працівника, цей податок покриває витрати на медичне страхування та пенсійні внески; 4) податок на нерухомість (Maaja kinnisvaramaks), стягується лише за землю, ставка залежить від місцевої влади (зазвичай 0.1%–2.5% від вартості земельної ділянки), будівлі, зокрема житлові, не оподатковуються.

2. Непрямі податки: податок на додану вартість (Käibemaks), стандартна ставка – 20%, знижена ставка – 9% (для книг, ліків, проживання у готелях), нульова ставка застосовується до експорту та певних послуг; 2) акцизи (Aktsiisid), застосовуються до алкоголю, тютюну, пального та електроенергії.

Особливості податкової системи для бізнесу полягають в наступному. Естонська система стимулює реінвестиції: якщо прибуток не розподіляється (не виплачуються дивіденди), податок на нього не стягується, це створює сприятливі умови для довгострокового розвитку бізнесу. Всі компанії повинні подавати звіти через електронну платформу. Малі компанії, які працюють у спрощеному режимі, мають мінімальні вимоги до звітності. Естонія активно підтримує стартапи, пропонуючи низку податкових пільг. Іноземні підприємці можуть користуватися програмою e-Residency, яка дозволяє дистанційно відкривати

компанії в Естонії та керувати ними. Нерезиденти оподатковуються тільки на доходи, отримані на території Естонії (наприклад, зарплата, оренда нерухомості, дивіденди). Дивіденди, виплачені нерезидентам, не обкладаються додатковим податком, якщо вже сплачено корпоративний податок. Естонія має обов'язковий пенсійний фонд, куди працівники сплачують 2% від свого доходу, а роботодавець – 33%. Внески спрямовуються на державне пенсійне забезпечення та медичне страхування. Естонія має підписані угоди про уникнення подвійного оподаткування з багатьма країнами, включно з Україною. Це дозволяє уникати подвійного оподаткування на доходи та капітал. За несвоєчасну подачу декларацій або несплату податків стягуються штрафи. Естонія активно бореться з ухиленням від сплати податків, використовуючи електронні системи для автоматичного контролю.

Перевагами податкової системи Естонії є: простота – мала кількість податків і чіткі правила; прозорість – електронна система забезпечує швидке й зрозуміле адміністрування; підтримка бізнесу – відсутність податку на нерозподілений прибуток; довіра до платників – податкові органи співпрацюють із підприємцями, надаючи консультації.

Слід відмітити, що нині в Україні створено податкову систему, яка дає змогу мобілізувати кошти в розпорядження держави, тобто податки виконують перш за все фіскальну функцію. Водночас для більш ефективного здійснення їхнього розподілу та перерозподілу на цілі економічного й соціального розвитку, а отже, підвищення регулятивної функції податкової системи необхідне подальше її вдосконалення з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. Проведений аналіз досвіду прогресивних моделей оподаткування, які використовуються в зарубіжних країнах, зокрема Італії і Латвії, свідчить про те, що окремі їх елементи доцільно адаптувати в Україні для вдосконалення регулятивного характеру впливу на економіку. Це насамперед стосується визначення шкали величин доходу й відповідних податкових ставок для кожного рівня доходу суб'єкта господарювання та фізичних осіб; повного звільнення від оподаткування на певний період або надання податкових пільг підприємствам видобувної галузі для стимулювання розробки родовищ власного природного газу та їх належної експлуатації. Крім того, для системного вдосконалення податкової політики та податкової системи України важливо вирішити такі завдання: підвищення прозорості сплати податків, запровадження спрощених процедур адміністрування податків для платників; формування податкової культури у суб'єктів господарювання; забезпечення надійної системи податкового контролю, яка не буде обтяжувати платників податків, але й обумовлюватиме відповідальність за вчинення податкового правопорушення [13; 14; 15].

Як вірно зазначають окремі дослідники, «для відновлення позитивної економічної динаміки необхідна переорієнтація податкової політики та податкової системи України на переважно регулюючу/стимулюючу функцію. Результатом має стати покращення інвестиційного клімату країни та стимулювання інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання, що є перспективою подальших досліджень» [16, с. 91–92].

Висновки. Таким чином, якщо аналізувати переваги системи оподаткування, яка існує в країнах Європейського Союзу з вітчизняною системою оподаткування, то в цілому їх перелік може бути зведений до наступного: 1) стабільність та прогнозованість – податкові системи країн ЄС базуються на чітких правилах, які регламентуються як національним законодавством, так і європейськими директивами, компанії та громадяни можуть прогнозувати свої витрати та інвестиції завдяки стабільності податкових ставок і зобов'язань, ЄС гармонізує податкові підходи в межах Союзу, що знижує ризики для бізнесу та сприяє економічній співпраці; 2) гармонізація для біз-

несу – завдяки єдиному ринку ЄС, підприємства мають спрощений доступ до інших країн-членів без мит та торгових бар'єрів; ЄС укладає угоди про уникнення подвійного оподаткування як на рівні Союзу, так і з іншими країнами, що знижує податкове навантаження для міжнародних компаній; 3) сприятливі умови для інвестицій – багато країн пропонують знижені ставки корпоративного податку для стартапів або компаній, які займаються інноваційною діяльністю (наприклад, Ірландія з її 12,5% корпоративного податку); податкові стимули для інвестицій у відновлювану енергетику, дослідження та розвиток, доступ до європейських фондів: Компанії, які працюють в ЄС, можуть отримувати фінансування з фондів Союзу (наприклад, Horizon Europe для наукових досліджень); 4) підтримка соціального захисту – податкові системи в країнах ЄС забезпечують фінансування державних програм, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальне страхування, пенсії, у більшості країн ЄС діє прогресивна шкала податку на доходи фізичних осіб, що сприяє більш справедливому розподілу доходів серед населення; високі податки у країнах, таких як Швеція чи Данія, забезпечують безкоштовний доступ до якісної медицини та освіти; 5) інновації в адмініструванні податків – країни ЄС, як-от Естонія чи Фінляндія, активно впроваджують цифрові технології, що спрощують подання декларацій і сплату податків; використання сучасних технологій, автоматизований обмін інформацією між країнами ЄС (завдяки CRS – Common Reporting Standard) зменшують можливості для податкових зловживань; 6) під-

тримка екологічної стійкості – у багатьох країнах ЄС діють податки на викиди CO₂, використання пального, пластикову продукцію, що стимулює перехід до більш екологічно чистих технологій; 7) спрощення для малого та середнього бізнесу (МСБ) – упрощені системи для МСБ (наприклад, у Франції чи Італії діють спеціальні режими для малих підприємств, які дозволяють сплачувати менші податки або мати знижені ставки); малі підприємства можуть скористатися фінансуванням з європейських програм для розвитку; 8) справедливість і рівність – високі доходи оподатковуються більше, ніж низькі, що дозволяє підтримувати баланс у суспільстві; внески забезпечують працівникам права на пенсію, оплачувану відпустку, страхування тощо; 9) інтеграція в глобальну економіку – системи оподаткування в країнах ЄС відповідають стандартам Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зокрема у боротьбі з ухиленням від оподаткування; ЄС активно укладає угоди про уникнення подвійного оподаткування з третіми країнами; 10) можливості для фізичних осіб – покупки в одній країні ЄС підлягають поверненню ПДВ при вивезенні до країни, яка не входить до Союзу; у громадян ЄС є можливість працювати в будь-якій країні Союзу, користуючись однаковими податковими правилами щодо доходів. Таким чином податкові системи країн ЄС забезпечують баланс між економічним розвитком, соціальним захистом і справедливістю. Інноваційність, підтримка підприємництва та цифровізація роблять їх привабливими як для громадян, так і для бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних країн : *навчальний посібник* / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 210 с.
- М. Г. Волощук, О. О. Петріченко, О. В. Білаш, Т. О. Карабін, М. В. Менджул. Податкове право країн ЄС. *Посібник*. Ужгород, 2021. 144 с.
- Павленко В. В., Павленко В. Л. Податкове право зарубіжних країн: *навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* / В. В. Павленко, В. Л. Павленко; за заг. ред. А. М. Подоляки. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. 422 с.
- Податкова система: *навч. посібник* / В. Г. Баранова, О. Ю. Дубовик, В. П. Хомутенко та ін.; за ред. В. Г. Баранової. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
- Податкове право України: *навч. посібник* / за ред. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2010. 256 с., с. 9–10.
- Професор Йоганнес Шмідт: «Німецьке податкове право – найскладніше у світі». URL: <https://steuermythen.de/wp-content/uploads/Mythos14.pdf>.
- Про порядок стягування податків : Закон ФРН від 16 березня 1976 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ao_1977/.
- Про податок із продажів : Закон ФРН від 26 листопада 1979 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ustg_1980/index.html.
- Єпур М. В., Самойловська В. П. Відмінності правового регулювання інституту податкового права за українським та німецьким законодавством. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 5 (40). 2021. С. 98-102.
- Italy Income Taxes and Tax Law. URL: http://www.worldwide-tax.com/italy/italy_tax.asp.
- Тетяна Острікова. Податкові системи Естонії та Латвії: У чому переваги? Інтернет ресурс «INVESTGAZETA», публікація від 22.03.2021 року. https://investgazeta.ua/blogs/podatkovyi-sistemi#google_vignette.
- Валерій Моїсєєв. Чому податкова система Естонії вдесьте визнана найкращою в ОЕСР. Економіка. Публікація від 25 жовтня 2023 року. <https://thepage.ua/ua/economy/rejting-international-tax-competitiveness-index-2023>.
- Babenko, V., Syniavska, O. (2018). Analysis of the current state of development of electronic commerce market in Ukraine. *Technology audit and production reserves*, 5, 4(43). DOI: https://doi.org/10.15587/2312_8372.2018.146341.
- Bila, L. M. (2015). Spil'ni i vidminni rysy podatkovykh system krayn Yevropejs'koho Soyuzu ta Ukrainy. *Visnyk Mykolaivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho*, № 6, 656–661.
- Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та в Україні. *Офіційний сайт Державної фіскальної служби України*. URL: <http://stasumy.gov.ua>.
- Л. В. Лисяк, М. О. Гуменюк, Д. А. Філімонова. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 31. С. 90-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2018_31_20.